

Hoe Ons Sin Maak van die Opvoedingswerklikheid

Prof. J.L. van der Walt

Synopsis

How we Make Sense of the Reality of Education

Hermeneutics is the art, skill or method applied by scientists for understanding and interpreting reality or aspects of reality, including education. Important though this skill or method in itself might be, it cannot be regarded as belonging to the essence of being human as, for instance, Gadamer seemed to think. It is simply a scientific method by means of which, among others, educationalists strive to make sense of what their senses reveal to them about created reality. In the process of understanding and interpreting God's will for reality, they naturally also make sense of their own existence. They apply insights, for instance in the lawful structure of creation, to their task of making a home for themselves in creation. Application of the hermeneutic method requires mastery of a number of theoretical insights and techniques, including the *schemata* associated with the hermeneutic circle or spiral.

1. Inleidende opmerkings: aanloop tot die probleemstelling

Die kernopdrag van die opvoedkundige as wetenskaplike is om die opvoedingswerklikheid te ken en boweal te verstaan. Dié verstaansproses is geen blote 'begryp wat aangaan' nie, of 'begryp hoe dinge inmekaar sit' nie. Dit is 'n poging tot *sinsverstaan*. Daar moet gesoek word na die verband tussen dit wat die "physical senses" oplewer, en "the world of sense" (Rittelmeyer, 2000: 12; Parmentier, 2000: 80). Dit strook met 'n basiese behoefte van die mens, naamlik om dieperliggende sin, sin wat van universele en 'oneindige aard' is, die "spiritual order or a rational structure" van die werklikheid (Rittelmeyer, 2000: 11), te ontdek. Die mens het 'n natuurlike geneigdheid om te soek na simbole wat sy alledaagse bestaan, sy 'syn in die wêreld', kan verbind met 'n opvatting van dieperliggende sin (Heelan, 2002). Die Duitse woord *Lebenssin* (sin van die lewe) impliseer om hierdie rede "that there is a meaning, direction, justification and goal orientation inherent in, or ascribed to, the

individual or collective life of people” (Rittelmeyer, 2000: 11). Sin dui in wese op “attention to the world” (Gielen, 2000: 32, 35).

Die wetenskaplike taak van die opvoedkunde is om vas te stel wat die *sin* (Engels: *significance*, eerder as *meaning*), die *wesensbetekenis* is van elke opvoedingsverskynsel wat ondersoek word. Die hermeneutiese metode word toegepas om hierdie *sinsverstaan* van die bepaalde verskynsel mee te bewerkstellig (Danner, 2000: 2). (Die metode is in die reformatoriese tradisie ook onder ander benamings bekend, soos: die “constitutive approach” (Geertsema, 1992), transendentiaal-hermeneutiese refleksie (Van Woudenberg, 1996), die “perspectivalist approach” (Heie, 1996) en “verantwoordelike perspektivalisme” (Wolterstorff, 1995). In ander tradisies staan dit onder meer bekend as “understanding sociology”, “qualitative social science”, “interpretative social science”, “social science hermeneutics”. In die opvoedkunde is daar sprake van “interpretative teaching research” en “qualitative studies” oor opvoedkundige vraagstukke (Uhle, 2000: 120).

Die naam van die metode is afgelei uit die Grieks *hermeneuo* (om te vertolk, interpreteer) en *techné* (kuns, vaardigheid). ‘Hermeneutiek’ dui dus op die kuns (Parmentier, 2000: 80, 89, 94), vaardigheid, teorie en praktyk om te interpreteer en te verstaan. Danner (2000: 4, 7) omskryf dit soos volg:

...hermeneutics is the science – or as it was called in former times the *art* – of interpretation of meaning and sense in human actions and production ... Hermeneutics is the art of interpreting *something* ...

Die hermeneutiek is oorspronklik beskou as ’n hulpwetenskap van die teologie en die jurisprudentie, en die taak daarvan was die soeke na reëls vir die uitleg (eksegese) van gesaghebbende tekste. Dit is in die loop van die 19de eeu uitgebrei om ook filosofiese teorieë oor betekenis en begrip, asook teorieë oor literêre interpretasie in te sluit (Gallagher, 2000: 136 e.v.). Die hermeneutiese metode is as geskik beskou vir enige poging tot verstaan, ongeag of die objek ’n geskrewe teks, ’n natuurlike verskynsel of selfs ’n ander persoon is (Blacker, 2002).

Dit het in 19de eeu in die filosofiese dissiplines ’n vastrapplek gekry toe Friedrich Schleiermacher ’n omvattende teorie van interpretasie en begrip ontwikkel het (vgl. Parmentier, 2000: 80 e.v.). Soos hy, het Wilhelm Dilthey dit in die 20ste eeu verstaan as ’n proses van grammatikale en psigologiese rekonstruksie, dit wil sê, die rekonstruksie deur die leser van die oorspronklike bedoeling van die outeur. Volgens hierdie siening is teks die uitdrukking van die gedagtes van die outeur, en die vertolkers moet pog om hulle in die raamwerk van die outeur se horison te plaas, ten

einde sy kreatiewe skryfdaad te kan herleef (Delius, Gatzemeier, Sertcan & Wünscher, 2000: 114). Verdere beslag is aan die metode gegee deur Hans-Georg Gadamer met sy uiteensetting van die hermeneutiek as 'die kunsleer van verstaan' (Winterling, 2002: 25).

2. Probleemstelling en doel van die bespreking

Voortbouend op die baanbrekerswerk van Schleiermacher en Dilthey het Gadamer bekend geraak as die begronder van die filosofiese hermeneutiek. Laasgenoemde laat hang egter vraagtekens oor die hermeneutiek as 'n wetenskaplike *metode* met sy uitspraak: "Verstehen is die ursprüngliche Vollzugsweise des Daseins, das In-der-Welt-sein." Vir hom is verstaan die kern van die menslike verhoudinge in die wêreld. Soos ons in die wêreld is, so verstaan ons tekste, oorleweringe, alledaagse probleme, asook ons medemens. 'Verstaan' is 'hermeneutiese verhouding' (Schwering, 2002). In die Mohr-vertaling van *Wahrheit und Methode* (1965: xix) skryf hy in die voorwoord onder meer soos volg: "...the purpose of my investigation is ... to discover what is common to all modes of understanding and to show that understanding is never subjective behavior toward a given 'object', but towards its effective history [*Wirkungsgeschichte*] – the history of its influence; in other words, understanding belongs to the being of that which is understood."

Die hermeneutiese metode het volgens hierdie siening ontologiese implikasies: "...in the interpretive dialogue hermeneutic understanding establishes with its object, something comes about which is to a degree independent of both of them. In other words, as the prejudices of the interpreting consciousness are put into play with those of the object – as their horizons are 'fused' – a common living language emerges" (Blacker, 2002).

Hieruit blyk dit dat Gadamer soveel betekenis aan 'verstaan' geheg het dat hy dit selfs as 'n grondtrek van die mens beskou het. 'Verstaan' is volgens hierdie standpunt nie bloot 'n metode om die bestaan van die mens en sy leefwêreld te begryp nie; dit kry ontologiese status: dit word 'n grondtrek van die menslike "Da-sein" (syn; daar-wees) (Delius *et al.*, 2000: 118).

Weens Gadamer se statur kan sy siening dat begrip en vertolking (dus ook in die opvoedkunde) tot die wese van die mens gereken moet word, nie geïgnoreer word nie. Hierdie artikel handel egter nie oor sy beskouing nie; derhalwe kan volstaan word met voorgaande agtergrondopmerkings. Die *doel* is om in wat hierop volg, nader in te gaan op die aard, wese en doel van die hermeneutiek as 'n wetenskaplike *metode*, met name in die opvoedkunde. In die proses word onder meer vanuit reformatoriese perspektief die standpunt beoordeel dat 'verstaan'

een van die kategorieë of grondtrekke van menslike syn is, en word reformatoriese perspektiewe op sinsverstaan teenoor die gangbare nie-reformatoriese perspektiewe gestel.

So 'n bespreking is noodsaaklik in die lig van die feit dat daar onlangs gesaghebbend vanuit nie-reformatoriese perspektiewe oor die hermeneutiese metode in die opvoedkunde besin is (vgl. Danner, 1997/2000), maar nog nie voldoende vanuit reformatoriese perspektief nie. 'n Bespreking vanuit reformatoriese perspektief lê verdiepte dimensies van *sinsverstaan* bloot wat in ander benaderinge nie die nodige aandag ontvang (het) nie.

3. Die hermeneutiese metode in die opvoedkunde: agtergrond

Die hermeneutiek het sy beslag gekry in die Duitssprekende pedagogiese wêreld. Dit is veral aangewend deur die “Geisteswissenschaftliche Pädagogen”, dit wil sê daardie opvoedkundiges wat die opvoedingsverskynsel vanuit 'n menswetenskaplike of ‘humanistiese’ perspektief (nie 'n empiristies-analitiese natuurwetenskaplike, of 'n utilitariese een nie) benader het (vgl. Hoffmann, 1978: 72, 84; Danner, 2000: 7; Uhle, 2000: 105, 111, 124; Blacker, 2002). Volgens hierdie benadering het 'n empiriese opname van die opvoedingswerklikheid wel 'n plek, maar dit moet opgevolg word deur 'n poging om die ‘opvoedingstekst’ wat die opvoedkundige voorhande het, te verstaan. Een van die probleme waarmee deurentyd geworstel is, is wat die aard van die ‘opvoedingstekst’ sou wees, en in welke mate 'n mens krities met sowel die empiries-analitiese as die hermeneutiese fases van metodetoepassing kon of behoort te wees.

In die latere ‘kritiese pedagogiek’ in Duitse opvoedkundige kringe word die hermeneutiek bloot een van die stappe op die weg tot kritiese beoordeling. Kritiese teorie gaan verder as die hermeneutiek weens sy belangstelling in emansipatoriese pedagogiek. Dit poog in die eerste instansie om die taal so deursigtig en duidelik as moontlik te maak, en daarna is dit daarop gerig om die legitimititeit te ondermyn van daardie sosiale instansies wat bydra tot eksploitasie en onreg (vgl. Heelan, 2002). In die “Geisteswissenschaftliche” tradisie was dit nog in sigself die doel van die wetenskaplike arbeid (in hierdie geval: van die opvoedkunde). Dit het naamlik in die “Geisteswissenschaft” (humanistiese pedagogiek) gegaan oor self-verstaan van die mens in sy eie historisiteit, soos Dilthey in die 1960's aangetoon het. Die belewenis van die mens kom in sy of haar lewensuitinge na vore, en laasgenoemde word die objek van die ‘verstaanspoging’ van die wetenskaplike. Die ‘verstaan’ word gerig op die

---

1 Voortaan word slegs die manlike voornaamwoord gebruik. Dit veronderstel deurgaans ook die vroulike.

konteks van betekenis wat die objek omring. Begrip vir die objek word met ander woorde nie noodwendig empiries verkry nie, maar wel deur middel van die rekonstruering van simbolies gegewe historiese en logiese omstandighede en samehange. (Dilthey sowel as Gadamer en Habermas het met hierdie siening van die wetenskap gewerk: die wetenskaplike wil niks anders bereik as om te verstaan wat die teks (byvoorbeeld: 'n oorlewering) sê nie. Die kritiese pedagogiek het later met die gedagte gekom dat verstaan alleen nie voldoende is nie, maar dat die kennis wat uit die verstaan gerekonstrueer is gekritiseer behoort te word – hoofsaaklik in die vorm van maatskappykritiek.) (vgl. Gallagher, 2000: 136 e.v.)

3.1 Die wese van die hermeneutiese metode

Soos enige ander wetenskaplike metode vertoon die hermeneutiese metode 'n aantal fasette. In sy werk *Wahrheit und Methode (Truth and Method)*, die Weinsheimer-Marshall-vertaling, 1960/1989) lig Gadamer (en ander skrywers na wie in die besonder verwys sal word) byvoorbeeld die volgende belangrike fasette uit:

- Die hermeneutiese metode is by uitstek 'n metode vir die menswetenskappe (staan met ander woorde in die *Geisteswissenschaftliche* (humanistiese) wetenskapstradisie). Dit bevraagteken die positivistiese natuurwetenskaplike ideaal van volslae objektiwiteit en neutraliteit in die wetenskap (Uhle, 2000: 120). Volgens Gallagher (2000: 136 e.v.) hoef daar egter nie noodwendig antagonisme tussen die positivisme en hermeneutiese ondersoek te wees nie. Na sy mening is 'n belangstelling in tegniese beheer en hermeneutiese verstaan nie wedersyds uitsluitend nie. Sommige Positiviste het selfs 'n behoefte aan 'n interpretasie van die betekenis van die empirie-ontdekte data. Heelan (2002) gee egter toe dat die positivisme geneig is om te streef na objektiewe kennis “as if it were unconnected with any value orientation other than a dispassionate interest in ‘objective knowledge’”. Verder, so redeneer hy, “positivism encourages control over the various parts of our lives, does not worry about human interests, or why people do what they do.” Daar is dus nie altyd by Positiviste belangstelling in die waarom?-vraag wat die hermeneutiese metode stel nie (vgl. Parmentier, 2000: 95). Gadamer het hom sterk uitgespreek teen die moontlikheid en die wenslikheid van 'n neutrale, “non-prejudicial” standpunt van waaruit die ‘ander’ geëvalueer kan word. Daar moes sins insiens gewaak word teen 'n vals neutraliteit wat daarna strew om die probleem van interpretasie te sistap deurdat die vraagsteller heeltemal buite homself kan tree, in die ‘ander’ in. Die doel van hermeneutiese verstaan is om 'n “edifying dialogue” (Blacker, 2002) tot stand te bring, waardeur sowel objektivering as subjektivering as uiterstes vermy word.

- ❑ Die hermeneutiese metode, sê Smith (2000: 61), is nie maar net nog 'n akademiese diskoers oor akademiese diskoerse nie. Dit het te doen met die lewe soos dit gelewe word, en word gekenmerk deur 'n strewende om die lewe te verstaan, om dit te vertolk op 'n manier wat sal kan lei tot die voortsetting van lewe. Die lewenskragtigheid van die mens hang af van die mate waarin die mens kan toon dat die voorwaardes en die beperkings van die daaglikse lewe grense het wat oorstekbaar en oop is, nie vas en geslote nie. Hermes, sê hy, was per slot van rekening 'n boodskapper wat grense oorgesteek het. Teen hierdie agtergrond spreek dit vanself dat die teks waarmee die hermeneutiese metode in eerste instansie gemoed is, die lewe self is. Die kenner / vertolker hou hom self-bewus besig met hierdie teks.
- ❑ Die gebruik van taal vorm deel van vertolkende handeling (vgl. Parmentier, 2000: 85). Taal en simbole word beskou as die draers van die sin van die opvoedingshandeling en van menslike bestaan. Deur middel van vertolkende handeling soos reduksie- en selektiewe aksentueringshandeling word die horisonne verbreed waarbinne mense die werklikheid na hulle toe laat kom as iets sinvol vir hulself. 'n Vertolkende handeling breek die werklikheid waarmee die mens te doen kry, af in sinvolle deeltjies. (Die werklikheid kom – volgens Gielen, 2000: 35 se strukturalisties-postmoderne opvatting – nie na die mens in “a pre-set way” nie; die *simulacra* wat as gevolg van die vertolkingshandeling van die mens ontstaan kan byvoorbeeld nie transendentiaal-filosofies of ontologies gefundeerd word nie. Die *simulacra* is sintaktiese items wat in paradigmatische en sintagmatiese verhoudinge deur die vertolker gerangskik kan word.)
- ❑ Die verstaanshandeling is 'n dialoog (Uhle, 2000: 122), 'n gesprek tussen die twee partye, en die gesprek neem dikwels die vorm van 'n taalspel. Die mens se drang om te praat is onder meer toe te skryf aan sy behoefte aan sinsverstaan. Die mens dink onder meer deur die inskakeling van taal en simbole, hy konstrueer sin met behulp van taal, en vind sin en begrip met behulp van taal.
- ❑ Die hermeneutiese verhouding veronderstel die teenwoordigheid van twee partye: een wat wil verstaan, en een wat verstaan moet word. Die twee partye is in die teenswoordige gesitueer, nie in die toekoms of die verlede nie. Dit verseker dat, wanneer twee persone of tradisies mekaar teëkom, hulle hul onderskeie horisonne ‘sonder enige brutaliteit’ (Smith, 2000: 69) na 'n gemeenskaplike ontmoeting bring. Albei partye is bewus daarvan dat, vir enige tradisie om te oorleef, 'n kreatiewe konfrontasie daarvan met ‘iets nuuts’ nodig is.
- ❑ Ooreenkomstig die standpunte van Dilthey en later Kuhn (sowel as ander eksponente van die historiese skool in die wetenskapsfilosofie)

hou die hermeneutiese metode rekening met die historiese gesitueerdheid of konteks van albei die partye betrokke by die verstaansproses (vgl. Giel, 2000: 32). Verstaan geskied altyd teen die agtergrond van die een of ander *Vorverständnis* (oortuiging, die historisiteit van die eie eksistensie – waarmee die gewaande vooronderstellingloosheid van die positivisme van die hand gewys word). Verstaan hou altyd verband met die mate waarin die Verstaander hom of haar tuis voel in die wêreld (Giel, 2000: 43). Om hierdie rede gebruik Giel (2000: 41) die term *enracinement*: die eis dat vertolking verband moet hou met die lewenstake van die Verstaander. In hierdie sin, redeneer Parmentier (2000: 95), is die hermeneutiese metode in sigself 'n empiriese metode: volgens sommige eksponente daarvan is die hermeneutiese metode “the basic operation of any scientific procedure against which all empirical-analytical methods appear only as pragmatic research short-cuts which pay the price of decontextualisation for their quantitative precision”.

- Die twee partye is aanvanklik van mekaar geskei deurdat hulle verskillende ontstaanshorisonne het. Daar is dus aanvanklik 'n gewaarwording van fundamentele vreemdheid tussen die partye (vgl. Smith, 2000: 69; Parmentier, 2000: 81). Die historiese horison van elkeen van die twee partye verskil van hulle onderskeie teenswoordige horisonne. Daar is dus 'n mate van diskontinuiteit, 'n soort 'eie andersheid' waarvan elkeen van die partye bewus is.
- Tydens die verstaanspoging word die skeiding tussen die partye oorbrug. Dit mag wees dat die twee partye dieselfde oorleweringsgeskiedenis deel, en dat hulle derhalwe dieselfde teenswoordige tyd deel. In soverre as wat die Verstaander die verstaanbare verstaan, verstaan eersgenoemde die self as die “attributive subject” (Giel, 2000: 54). Daar is 'n kontinuïteit tussen die horisonne van respektiewelik die Verstaander en die verstaanbare, ook 'n vorm van kontinuïteit ten opsigte van dit wat hulle gemeenskaplik is of besit. Hierdie toedrag van sake veroorsaak 'n versmelting van horisonne, waardeur die andere as die eie beleef kan word. Begrip is die byeenvoeging van verskillende betekenishorisonne:

The person referred back to himself in the face of mysterious phenomena does not find the solution within himself, however, in his experience or in his stored knowledge, and in the concepts and rules thus far proven. The solution has to be found in the object itself and developed from it. It lies in such a way in the phenomena themselves, however, that one has to 'look into' them by re-directing the eye or changing the given facts. ... The mediation between the occurrence and the human being referred

back to himself and surrendered to his subjectivity, through the 'insinuation' of the story, has been called a 'phenomenon'. ... Knowledge contents are used and meaningfully applied only in constructing an explanatory story.

If this is correct, it follows that it is only he or she who generates in a 'self act' the theoretical context within which empirical findings 'say' something who *really* knows (Giel, 2000: 55 - 56). In this way (interpretation) becomes a meaningful turning towards reality by which the latter comes to light in its concrete meaning (Giel, 2000: 43).

Hoewel hier van 'fenomene' sprake is, moet dit nie verwar word met die plek en rol van fenomene in byvoorbeeld die toepassing van die fenomenologiese of die positivistiese metodes nie. Volgens hierdie uiteensetting het fenomene nie 'n ontologiese basis nie, dog wel 'n taal-, begrips- en vertolkingsbasis ('n paradigmatische en sintagmatiese grondslag).

- Die hermeneutiek moet beskou moet word as *Kunstlehre des Verstehens* (kunsleer van verstaan) en nie as *Kunstregeln des Verstehens* (kunsreëls van verstaan) nie (Winterling, 2002: 25). Regdeur *Wahrheit und Methode (Truth and Method)*, die Weinsheimer en Marshall-vertaling, 1960/1989) onderskei Gadamer tussen hermeneutiese begrip en 'n *techné*, dit wil sê die tegniek of metode wat 'n vakman (byvoorbeeld) gebruik: die aanwending van 'n beeld (*eidōs*) aan die hand waarvan 'n produk geskep word (vgl. ook Gadamer, 1992: 173). Dit is met ander woorde nie 'n metode wat rigoristies-meganies toegepas kan word nie; die toepassing daarvan is subtiel en veronderstel oorleg aan die kant van die Verstaander; dit bevat dikwels ook subjektiewe elemente.
- Die hermeneutiese kringloop moet nie verwar word met byvoorbeeld 'n (bose) kringloop in die logika nie. Eersgenoemde is 'n noodsaaklike voorwaarde vir enige vorm van verstaan; dit is produktief vir verstaan. Om die sin van 'n teks te kan verstaan, moet 'n mens byvoorbeeld beweeg van die geheel na die dele en omgekeerd. Die 'geheel' (of die 'skema' – vgl. Gallagher, 2000: 139) kan byvoorbeeld die taal wees waarin die teks geskryf is, die literêre tradisie daarvan, die historiese gesitueerdheid daarvan, die lewensomstandighede van die outeur, en so verder. Die geheel vorm die agtergrond waarteen die sin van die onderdeel ontdek kan word (volgens Gadamer c.s. gee die Verstaander hierdie sin): die besondere woorde waaruit die teks saamgestel is, die individuele werk onder die vergrootglas, die bepaalde periode in die outeur se lewe, ensovoorts. Die hermeneutiese kringloop behels as't ware die 'lewende syn' van

die betrokke tradisie; dit veronderstel 'n dialoog of 'n gesprek tussen die aanvanklike begrip en / of vooronderstellings (selfs vooroordele) van die partye, die samesmelting daarvan tot iets wat groter, anders en hoër is as wat hulle voorheen afsonderlik of tesame was (vgl. Danner, 2000: 8 vir 'n uiteensetting van die hermeneutiese kringloop ten opsigte van teorie en praktyk; Rittelmeyer, 2000: 28 - 29 vir die kringloop ten opsigte van sintuiglike waarneming en sinsontstaan; Parmentier, 2000: 79 vir die kringloop tussen aanvanklike probleemstelling en die "pre-understanding", wat reeds uit die staanspoor daarin opgesluit is).

3.2 Die toepassing van die hermeneutiese metode in die opvoedingswetenskap vanuit 'n reformatoriese denkraamwerk

Die hermeneutiese metode is en bly slegs 'n metode

- Die uitgangspunt in die bespreking hierna is dat die hermeneutiese metode (oftewel hermeneutiek) slegs 'n wetenskaplike metode is, dat God die mens toegerus het om sy omwêreld te verstaan, en dat die sinsverstaan-handeling – soos dit in die vorige afdeling beskryf is – een van die kreatiewe response van die mens (wetenskaplike) op God se roeping is om die skepping te bewoon, te bewaak en te bewerk. Die menslike geskiedenis kan in 'n sin beskou word as die 'drama' en stryd van die mens om sy uiteindelijke doel te kan bereik. Die bron, doel en sin van die mens se lewe is opgesluit in die gedagtes van die liefde en diens aan God en die naaste, en van die ontplooiing van die skepping.

Heelan (2002) stel hierdie uitgangspunt soos volg:

We think and we question the meaning of our existence for reasons that go beyond the pure desire to know for its own sake. We are caught, instead, in a passion that surpasses intellectualizing. Our knowing is caught up by the ultimate question of our being. The questions push us to the very root of our being. Science must recognize the power of these reflections.

- Hoewel die mens deur God geskep is om vrae te stel en na sin te soek, kan vraagstelling en sinsoek nie tot die wese van die mens gereken word nie. Vraagstelling en sinsoek moet beskou word as handeling wat die mens uitvoer in die proses van mandaatvervulling, in respons op die mens se roeping deur God. Vraagstelling en sinsoek lei uiteraard egter ook, soos Heelan tereg opmerk, tot antwoorde oor, en insig in die syn (wese en bestaan) van die mens.

Die mens is toegerus om sin te soek

- 'Om te verstaan' geniet nie dieselfde ontologiese status as die feit dat die mens 'n religieuse of 'n verhoudingswese is nie. Die mens is nie 'n 'verstaanswese' in dieselfde sin as dat hy 'n religieuse of ver-

houdingswese is nie. Die mens moet wel begrip hê (vir byvoorbeeld ander mense en hulle omstandighede) as hy 'n verhouding met hulle wil aanknoop. In hierdie sin is 'verstaan' dus 'n metode waarmee die omwêreld begryp en in kaart gebring kan word. Dit bemoontlik sinvolle bestaan van die mens in die werklikheid.

- Die hermeneutiese metode hou rekening met die historiese gesitueerdheid of konteks van albei die partye betrokke by die verstaansproses. Hierdie eienskap van die hermeneutiese metode maak dit aanvaarbaar in 'n reformatoriese denkraamwerk: die metode reken met die *Vorverständnis* van albei die partye – die oortuiginge, die teoretiese en metateoretiese vooronderstellings, die religieuse gegrepenheid van byvoorbeeld die party wat probeer verstaan, die *Geschiedlichkeit* van albei partye. Weens hierdie eienskap van die hermeneutiese metode staan dit soms bekend as die 'filosofie van die middeweg', waarmee bedoel word dat "hermeneutics does not seek some pure ground, some place of objectivity from which to view and analyse people or situations. Instead, the hermeneutic voice always attempts to speak from the centre of the action. This is based on an assumption that it is impossible for an interpreter to be completely or absolutely separate from that which he or she is investigating" (Smith, 2000: 59).
- Die kenhandeling van die opvoedkundige is uit die staanspoor 'n hermeneutiese proses, 'n sinsoekende proses. Die opvoedkundige poog om al die elemente en aspekte van die opvoedingsverskynsel in hulle verweefde kompleksiteit te herken, verstaan en te interpreteer. Ook hierdie ken- en verstaansprosesse, sowel as die opvoedkundige as kenner, is gekontekstualiseer. Selfs die taal wat aangewend word in die interpretasie van die kompleksiteit is gekontekstualiseer, maar dit is ook die toegangspoort tot die opvoedingsverskynsel. Die kompleksiteit van die werklikheid word dikwels gekenmerk deur die verskillende elemente wat in 'n betrokke situasie of verskynsel teenwoordig is, en die situasie word meermale gekompliseer deur die elemente wat deur die ondersoeker daarheen gebring word.
- Die toepassing van die hermeneutiese metode in reformatoriese sin vereis derhalwe 'n ander soort 'hermeneutiese kringloop'. Die opvoedkundige moet in eerste instansie *glo* (die analitiese funksie van menswees staan in elk geval onder leiding van die pistiese): in God; in die orde van sy skeppingswerk; in die Goddelike wilsonde wat in die geskape dinge (soos die opvoedingsverskynsel) geplaas is. Hy moet glo ten einde te kan verstaan (vgl. 2 Korintiërs 5: 7): omdat die opvoedkundige bepaalde geloofsuitgangspunte as Bybelgelowige Christen het, is sy vraagstelling fundamenteel anders as byvoorbeeld dié van 'n volslae Positivist. Hy sal dus nie bloot die wat?- en die waarom?-vrae stel nie, maar sal by voorbaat uitgaan van die

geloofstandpunt dat die wat?-vraag te doen het met die wyse waarop God aan die geskapene syn gegee het, en dat die waarom?-vraag te doen het met die sin wat God aan die synde gegee het in terme van die doel en die bestemming daarvan. Hierdie handeling van die reformatoriese wetenskaplike vorm 'n kreatiewe hermeneutiese kringloop waarvan sinsverstaan die epikern vorm. God, die kenbare en die kenner vorm as't ware drie momente in hierdie kringloop: God gee syn en sin aan die kenbare, die kenbare bevat of dra sin, en die kenner ontdek en verwoord die sin – en kom dus langs dié weg tot beter begrip vir die skepping as sy leefomgewing. Só gesien verkry die bevindinge, in die vorm van feite, data, gegewens, simbole, gevolgtrekkings en aanbevelings, van die opvoedkundige, verdiepte sin. Sulke wetenskaplike resultate is dus inderdaad *sin- of betekenisvol*.

- Die empiries-hermeneutiese benadering tot die wetenskap kan deur alle navorsers toegepas word, omdat almal poog om presies dieselfde sin wat God in die skepping weggelê het, te probeer ontdek. Soos voorheen opgemerk, onderhou Hy die sinvolheid van die skepping deur die ordenende beginsels wat Hy vir die skepping gegee het. Weens allerlei verskille onder opvoedkundiges, byvoorbeeld in terme van opleiding wat 'n opvoedkundige ondergaan het (die dissiplinêre matriks waarbinne dit plaasgevind het), sal die vertolkings wat wetenskaplikes egter aan hulle ervaringe en waarneminge gee, onderling verskil. Ten diepste is dit die religieuse oortuigings van die opvoedkundige wat die aard en die inhoud van interpretasies en singewing bepaal (Plantinga, 1995: 46).
- Vanuit 'n Bybelgefundeerde antropologie moet met Parmentier (2000: 95) saamgestem word dat interpretasie / vertolking in beginsel nooit afgehandel is nie. In eerste instansie kan dit om wetenskaplike redes nooit as 'n afgehandelde proses beskou word nie (die realiteit is te kompleks daarvoor – Uhle, 2000: 103; 113), maar dit is weens die beperkinge van die mens as mens ook nooit afgehandel nie. Daarby kom ook nog die kortsigtigheid en gebrokenheid van die mens weens sy sondige aard. Die mens sien uiteraard deur 'n spieël in 'n raaisel. Die punt sal in hierdie aardse bedeling nooit in die wetenskap bereik kan word dat die wetenskaplike die wil van God in die skepping ten volle kan blootlê of verstaan nie. Daar is altyd nuwe ontdekkings en regstellings; daar is altyd nuwe nuanseringe in dit wat reeds as wetenskaplike kennis beskou word. Om hierdie rede moet die hermeneutiese kringloop eerder as 'n spiraal gesien word: die “open texture” (Uhle, 2000: 124) van die werklikheid veroorsaak dat die verstaansproses spiraalagtig tot al beter insig behoort te lei.

Sinsverstaan van die geskape werklikheid

- In die huidige intellektuele klimaat is daar by baie wetenskaplikes nie meer plek vir die sogenaamde ‘tradisionele metafisika’, met sy nadruk op die ‘God-vraag’ nie. Daar is, beweer Heelan (2002), nie eens meer plek vir ’n dubbel-verdieping ontologie (die aardse, fisiese werklikheid en ’n bo-natuurlike werklikheid) nie. In die huidige intellektuele omgewing word vrae aangaande die uiteindelijke en transendente belange van die mens, of van die werklikheid, of van enigiets buite die ‘natuurlike’ werklikheid totaal buite spel geplaas. Giel (2000: 31 - 32) verwys in hierdie verband na ’n ‘bevryding van ideologiese bande, van die beperkings van ideologie’. Enige sin wat die werklikheid en die menslike bestaan buite die konkrete feite en strukture van die alledaagse lewe mag hê, word deur die hedendaagse wetenskap buite rekening gelaat. Anders gestel, daar word ’n kontras geskep tussen die realiteit van die daaglikse lewe en omwêreld, en die irrasionaliteit van die geestelike en religieuse lewe. Daar word ’n dualisme geskep tussen die ware ryk van ‘gewone’ wêreldse bestaan of syn, en die denkbeeldige (‘fictitious’) ryk van die spirituele lewe.

Vanuit ’n reformatoriese denkraamwerk word voorgaande gedagtegang fundamenteel bevraagteken. ’n Reformatoriese ontologie en kosmologie handhaaf die uitgangspunt van God se soewereine regering oor elke sentimeter van die skepping, en verwerp derhalwe enige dualistiese ontologie of kosmologie. Dit geld des te meer vir ’n ontologie waarin, soos hierbo aangetoon is, ’n veronderstelde ‘boonste verdieping’ eenvoudig geïgnoreer word, of die bestaan daarvan ontken word. So ’n gedagtegang klop nie met die geïntegreerdheid van ’n Bybelse ontologie nie.

- Die hermeneutiese metode maak verder slegs sin in die konteks van ’n ewewigtige ontologie. Dit maak byvoorbeeld nie sin as ’n mens ’n naïef-realistiese beeld van die werklikheid huldig nie (die werklikheid gesien as ’n gegewene buite die mens; die wetenskaplike se taak is bloot om ’n realistiese of beskrywende ‘foto’ of ‘afdruk’ daarvan te maak). Dit maak meer sin in ’n konstruktivistiese beeld van die werklikheid (die mens konstrueer die werklikheid vir homself op ’n wyse wat vir hom sin maak in die bepaalde omstandigheid). ’n Ewewigtige ontologie is iewers tussen hierdie twee uiterstes geleë: die werklikheid is deur God geskep; die mens vorm deel van hierdie geskape werklikheid; die mens is nie slegs skepsel van God nie, maar ook sy rentmeester in die skepping; die mens is dus deelnemer en mede-subjek in die ontvouing van die skepping; die mens dra ook by tot die ontvouing van sin in die skepping. Die mens probeer dus nie slegs die sin in die skepping ontdek nie, maar om ook binne die sinraamwerk wat God aan die skepping gegee het, vir homself sin van sy

die bestaan te maak. Hierdie ontologie verhoed die opvoedkundige om in die uiterstes van empirisme, aan die een kant, en daarteenoor suiwer konstruktivisme, strukturalisme en relativisme, te verval.

- Die erkenning van die universeel-partikuliere aspek van die skepping deur middel van die toepassing van die hermeneutiese metode maak dit 'n geskikte metode om te gebruik in 'n reformatoriese denkraamwerk. In die besonderhede van die skepping en die lewe van die mens is die 'groot prent' reeds inbegrepe, en omgekeerd. Deur die 'groot prent' te midde van al die besonderhede te kan raaksien, kan die mens (as kenner) homself reeds in die skeppingsprent plaas. Die hermeneutiese metode is daarby ook waardevol weens die integrerende werking wat dit het: ander wetenskaplike metodes neig om die skepping in besonderhede (partikulariteite) uiteen te stel (op te breek); die hermeneutiese metode soek altyd die verklaring en die vertolking van gebeure in die groter raamwerk van die werklikheid (Smith, 2000: 60).
- Die hermeneutiese metode wil die opvoedingsverskynsel verstaan. Die vraag is: waar kom die verskynsel vandaan? (Danner, 2000: 7). Voorgaande impliseer dat die opvoedingsverskynsel nie sy ontstaan te danke het aan, of sin ontvang van die opvoedkundige of van enige bron uit die skepping nie; dit het intrinsieke, godgegewe, ingeskape sin; dit is intrinsiek waardevol. Die opvoedingsverskynsel of -handeling vorm deel van die mens se bestaan en leefwêreld omdat daar intrinsieke redes voor is. Dit is nie slegs waardevol in die sin dat ons daarmee goeie burgers vir die land voorsien nie, of mense wat produktief en effektief aan die ekonomie van die land kan deelneem nie, of mense wat vir hulself 'n goeie toekoms kan verseker nie. Opvoeding het *bestaansredes van sy eie*, en hierdie redes is deur God in die opvoedingsverskynsel en -handeling ingeskape: die klein kind word as opvoedingsbehoefte aan opvoeders toevertrou om hom of haar toe te rus met die vaardighede om God en die naaste lief te hê en te kan dien, om as God se rentmeester (verteenwoordiger) in die skepping te kan optree, om verantwoordelik te respondeer op God se roeping om die skepping te bewoon, te bewaak en te bewerk. Eers as hierdie *sin* van opvoeding, dit wil sê *die intrinsieke waarde en betekenis* van opvoeding deur die opvoeders en opvoedkundiges ontdek is en in die opvoedingswerk in ag geneem word, kan ander oorwegings soos goeie burgerskap, effektiewe en produktiewe deelname aan die ekonomie, 'n goeie eggenoot en toekomstige ouer te kan wees (ensovoorts) in die prentjie kom.
- Daar is in werklikheid van tweërlei sin sprake by die toepassing van die hermeneutiese metode in die opvoedkunde: 'n 'hoër' en 'n 'laer' vorm van sinsverstaan. Die hoër vorm daarvan verwys na die verstaan

van die sin wat God in die skepping, en met name in die opvoedingsverskynsel, gelê het. Die laer vorm daarvan het te doen met die verstaan of begrip van die opvoeder in die opvoedingsituasie self: in hierdie sin dui dit op die “readiness to be with each other and to ‘be there’ for each other”, die hulpvaardige, vriendelike, waarderende en empatiese interaksie tussen opvoeders en opvoedlinge (Uhle, 2000: 112, 116). Hierdie ‘laer’ vorm van begrip het te doen met die verstaan van wat dit beteken om om te gee vir die opvoedeling, wat meegevoel en belangstelling in die ander persoon beteken.

- Die hermeneutiese metode in die opvoedkunde het dus ’n eie, unieke “scope”, soos Danner (2000: 8) dit stel (vgl. ook Uhle, 2000: 106, 125 - 126). Waar die teologiese hermeneutiek godsdienstige geloof, en die regswetenskaplike hermeneutiek byvoorbeeld geregtigheid as “scope” het, het die opvoedkundige hermeneutiek *opvoedende verantwoordelikheid* as “scope” of singewende kern. Wat in terme van die opvoedingshandeling gebeur kan slegs verstaan, geïnterpreteer en beoordeel word teen die agtergrond van die verantwoordelikheid wat die opvoeder aan die dag lê in sy of haar handeling met die opvoedeling. ’n Handeling wat byvoorbeeld gemik is op die misleiding of wantoerusting van die opvoedeling maak nie in ’n opvoedingskonteks sin nie, veral nie vanuit reformatoriese denkraamwerk nie. Die kern van die opvoedkundig-hermeneutiese vraag is dus: *Wat sal die gevolg wees as opvoedingsintensie Oⁱ in situasie Sⁱ verwerklik sou word?* Hierdie vraag kry verdiepte betekenis in ’n reformatoriese benadering tot die opvoedingshandeling. Die riglyne wat gegee is vir die opvoedingsintensie in ’n Bybelse denkraamwerk (vgl. byvoorbeeld in Deuteronomium 6: 4 - 9 en 1 Timoteus 3:16 - 17) is van deurslaggewende belang.

God het sin of betekenis in situasie Sⁱ weggelê, en dit is die taak van die opvoedkundige om die sin daarvan te ontdek. In aansluiting by die wat?-vraag (die ontologiese vraag) stel die opvoedkundige dus die waarom?-vraag: dit is die *sinvraag*. Daarmee probeer hy deurdring tot dit wat God as *sinvol* vir Sⁱ *bedoel* het. Die ontdekking van ’n hele aantal handeling tussens ouer en kind (S¹ ... Sⁿ) wat as *sinvol* geag kan word, lei tot blootlegging van *God se wil vir handeling van daardie soort*. Omgekeerd mag dit wees dat die opvoedkundige ontdek dat bepaalde ouerlike handeling met hulle kinders in wese *sinloos* is, omdat hulle nie intrinsieke opvoedingsbetekenis het nie, en dus nie uitdrukking van God se wil vir die opvoedingshandeling kan wees nie. Die opvoedkundige kan konkludeer dat sodanige handeling bloot arbitrêr is en aan die grille en giere van ouers in hulle verhoudings met hulle kinders toegeskryf kan word.

- ❑ 'n Reformatoriese benadering tot die opvoedingsverskynsel veronderstel, soos hierbo aangetoon, dat die opvoedkundige, soos enige wetenskaplike, sal uitgaan van die empiries-gegewene. Die opvoedingsverskynsel het ontiese status aangesien dit deel vorm van God se skepping. As geskapene is dit ordelik en reëlmatig, en dit is hierdie wetmatige geordendheid wat die wetenskaplike probeer ontdek en oopdek. Die opvoedingsverskynsel as verskynsel moet dus met empiriese metodes so noukeurig as moontlik ontleed en beskryf word. Ook analitiese en prognostiese metodes soos die inskakeling van statistiek is bes moontlik hierby nodig. Hierdie stap is noodsaaklik vir die verstaan van die opvoedingsverskynsel.
- ❑ Die doel van sinsverstaan is nie bloot om vas te stel of data, feite, simbole en afleidings korrek is of vals is nie, of om vas te stel watter sin of betekenis *mense vir hulleself geskep het nie* (vgl. Parmentier, 2000: 97), of om vas te stel wat mense glo of vir hulleself ontdek het as 'objektiewe' waarheid nie. Hoewel die mens se sinsverstaan in eerste instansie "material based" is (dit wil sê, afhanklik is van 'n empiries-analitiese begrip van die geskape werklikheid), is die sin van menswees gegrond in perspektiewe wat die materiële te bowe gaan (transendeer). Dit geld ook vir die sin van dit wat deur die opvoedkundige in die "material base" ontdek word. Die opvoedkundige *gee* dus nie sin aan die "material base" nie, maar *ontdek* die sin wat God as die Gewer van alles, ook van sin, in die geskape dinge weggelê het, en op grond daarvan maak hy sin van (en in) sy eie bestaan.
- ❑ Verstaan volg dus na ervaring en waarneming van die opvoedingsverskynsel (Geertsema, 1992: 146), en is gebaseer op die som van al die gemeenskaplike 'skeppinge' van die sintuie. In die hermeneutiese fase van die opvoedkundige ondersoek poog die navorser om dit wat ervaar en waargeneem is, te verstaan en te vertolk. In die opvoedkundige se pogings om die sin te vind, te verstaan en te verwoord wat God in die skepping (in hierdie geval die opvoedingsverskynsel) gelê het, poog hy om ook sin aan sy eie ervaringe te gee, en daarmee die skepping, wat sy woning is, beter te verstaan. Die hermeneutiese fase van die ondersoek is dus ook gemik op die blootlegging van die maniere waarop mense sin konstrueer en rekonstrueer soos hulle aan die lewe deelneem. Die hermeneutiese metode poog om bloot te lê hoe ander subjekte in die skepping sin maak van hulle bestaan en van hulle interaksie met die mens en met ander dinge in die skepping. Sin verwys onder meer ook na die wyse waarop mense as't ware hulle wêreld konstrueer in intersubjektiewe interaksie (vgl. McKay & Romm, 1992: 76).
- ❑ Die 'teks' waarmee die opvoedkundige hom besig hou is nie slegs geskrewe werke aangaande die opvoedingsverskynsel of -handeling

nie, maar is elke denkbare aspek en faset van die opvoedings-verskynsel soos dit deur die opvoedkundige in die menslike leefwêreld raakgeloop word. In die eerste instansie is dit die opvoedings-verskynsel self. Dit kan egter ook ander vorme aanneem: die mededelings van 'n opvoeder; 'n opvoedingsgewoonte in 'n bepaalde bevolkingsgroep; 'n geskrewe teks wat óf in die opvoedingshandeling gebruik word óf waarin 'n opvoedingshandeling beskryf word; 'n model, grafiek, tabel of beskrywing; 'n statistiese uiteensetting, en vele meer.

- 'Om te verstaan' is nie slegs 'n filosofies-filologiese aktiwiteit nie. Omdat die 'teks' van die opvoedingsverskynsel veelfasettig is, kan die verstaan daarvan nie tot die talige aspekte daarvan beperk word nie. Al die eienskappe van menswees is betrokke: die kenner se historisiteit, wat insluit sy religieuse oortuigings, sy lewensbeskouing, sy oortuigings en vertrekpunte, sy teoretiese oortuigings (soos die dissiplinêre matriks waarbinne hy sy wetenskaplike arbeid verrig) en vele meer.

Enkele wetenskapsfilosofiese perspektiewe op die metode

- 'n Dialoog ontstaan tussen die komplekse opvoedingsituasie as kenbare en die kompleksiteit van die kennende subjek. Sowel die konteks van die kenner as van die kenbare speel 'n rol in die konstruksie van sin. In 'n sin, sê Gallagher (2000: 140-145), is daar 'n dubbele hermeneutiek, en kan daar nie meer in die huidige intellektuele klimaat sprake wees daarvan om te streef na 'suiwer vorme' van wetenskapsbeoefening soos die empirisme en die positivisme nie ('mono-metodelogisme' – Howard, 1982: 32 - 33). Laasgenoemde soort benaderings is geneig om die partikulariteite en uniekhede van komplekse kontingente situasies en verskynsels mis te kyk; hulle neig derhalwe om universaliteit en veralgemening te oorbeklemtoon.
- Die verstaanshandeling word nie gekenmerk deur 'n aan die natuurwetenskappe georiënteerde strewe na objektiwiteit, neutraliteit of onpartydigheid nie. Dit kan ook nie beperk word tot 'n positivistiese strewe na 'n verkryging van objektiewe feite en gegewens nie. Dit gaan doelbewus verder tot 'n verdiepte verstaan van die sin van die opvoedingsverskynsel.
- In teenstelling met die rasionalistiese neiging om 'n onderskeid te weeg te bring tussen subjek en objek (kenner en kenbare), en om die objek vanuit 'n subjektivistiese oogpunt te objektiveer, oorbrug die hermeneutiese metode hierdie skeiding deur te verwys na die intersubjektiewe aard van die vertolkings- en verstaanshandeling. Die

hermeneutiese benadering beskou kenner (subjek) en kenbare (objek) eerder as ko-subjekte (Uhle, 2000: 195). Dit soek byvoorbeeld na verbindings wat nie sommer op die oog af bestaan nie. Die hermeneutiese metode veronderstel 'n openheid tussen die kenner en die kenbare. Anders as die Verligtingsdenke, wat gefokus het op die Rede, die Waarheid, Essensies en Kategorieë, is die hermeneutiese metode gerig op die blootlegging en verstaan van: verbande, inter-subjektiewe konneksies, belange, praktyke, denke, implikasies. Om hierdie rede, sê Smith (2000: 61; vgl. ook 70 - 71), is die modus en temperament van die hermeneutiese metode eerder poëties, verbeeldingryk en suggestief as wat dit sistematies wil wees, en wil voldoen aan vooraf bepaalde registers.

- Die empiries-analities-hermeneutiese verstaan van die opvoedings-werklikheid is altyd, soos die eksponente van die historiese skool in die wetenskapsfilosofie oortuigend aangetoon het, ingebed of gekontekstualiseer deur die 'agtergrondsgegewens' van die betrokke wetenskaplike, sowel as van die teks, soos hierbo omskryf. Die sintuie van die wetenskaplike is in sigself al in staat om die een of ander betekenis aan 'n waarneming te heg (Rittelmeyer, 2000: 12). Dit is per slot van rekening die hele mens wat waarneem en dink, nie slegs die sintuie en die brein nie. Soos Rittelmeyer (2000: 27) dit stel: selfs "perception is already a process of taking a position in an active way".
- 'n Reformatoriese perspektief op die hermeneutiese metode vermy 'n oorskatting van die potensiaal van die metode. Volgens hierdie perspektief behoort 'n mens nie oor-optimistiese geloof in die mens(dom) en die kenhandeling te hê nie: daar kan nie veronderstel word dat alle mense oor soortgelyke vermoëns beskik waarmee hulle die probleme in die proses van verstaan kan oorkom nie. Volgens die reformatoriese benadering kan die moontlikheid nie aanvaar word dat alle betrokkenes tot een en dieselfde korrekte vertolking van byvoorbeeld S¹ sal kan kom nie.
- Daarteenoor kan 'n skeptiese houding teenoor die toepassing van die hermeneutiese metode, naamlik dat daar geen ferm gronde vir beoordeling is nie, en dat die wetenskap met die toepassing van die metode versink in 'n moeras van subjektivisme en relativisme, ook nie vanuit 'n reformatoriese standpunt aanvaar word nie. Heidegger en sy leerling Gadamer het na hierdie probleem verwys as die 'hermeneutiese kringloop', waardeur hulle gepoog het om aan te toon dat in die proses van verstaan en vertolk, die dele en die geheel in 'n sirkelgang op mekaar aangewese is. As 'n mens die geheel wil verstaan, is dit nodig om die dele te verstaan en omgekeerd. Dieselfde geld vir die verstaanshorisonne van die Verstaander en die verstaanbare: dit vorm ook 'n hermeneutiese kringloop, selfs 'n dubbele

hermeneutiek. Hoewel daar met hierdie probleme gereken word in 'n reformatoriese perspektief op die hermeneutiese metode, waarborg die feit dat God sin in die opvoedingshandeling gelê het, dat dit deur die wetenskaplike ontdek kan word, en dat intersubjektiewe kontrole oor bevindings kan plaasvind, dat daar nie – indien die nodige wetenskaplike maatreëls getref is – in subjektivisme en relativisme verval word nie. Omgekeerd verseker die ewewigtige toepassing van die metode dat daar ook nie na gewaande objektivisme, neutraliteit en onpartydigheid gestreef word nie.

- Die hermeneutiese metode word nie om sy eie ontwil in die wetenskap toegepas nie, dit wil sê bloot om teoretiese kennis bloot te lê nie. Volgens Rossouw (2000: 107 e.v.) is die doel van die wetenskap onder meer om te voorsien in die behoeftes van die samelewing, en dit kan op twee maniere gedoen word. Ten eerste moet navorsers (opvoedkundiges, in hierdie geval) interpreteer en normatiewe besluite neem oor wat deur die samelewing benodig word (en dit is in sigself al 'n proses van hermeneutiese refleksie). Ten tweede moet navorsers (opvoedkundiges) probeer nagaan hoedat mense hulle bestaansomgewings rekonstrueer ten einde 'n meer gemaklike leefwêreld vir hulleself te skep (Gallagher, 2000: 136), en moet hulle daarby probeer vasstel hoedat die opvoedkundige met sy navorsing sulke pogings die beste kan ondersteun.
- Soos meermale in voorgaande bespreking gesuggereer, het die verstaanshandeling twee kante. Aan die een kant is dit gerig op die verstaan van God se wil vir die skepping, in hierdie geval vir die opvoedingsverskynsel. Aan die ander kant lei hierdie soort verstaan tot insig by die mens in sy of haar leefwêreld. Deur te verstaan wat die sin van alle dinge is, maak (en gee) die mens sin vir homself in die wêreld. Dit geld ook die opvoedingsituasie: eers as 'n mens verstaan wat die godgewilde en godgegewe sin vir die opvoedingsituasie is, kan die mens self ook sin gee aan die opvoedingsituasie waarby hy betrokke is. Eers as 'n mens verstaan wat opvoeding is, waarom mense daarby betrokke is, wat die intensie daarmee is, kan die opvoeder sinvol en doelgerig met sy eie opvoedingshandelinge voortgaan. Sinsoeke het dus nie slegs akademiese betekenis nie; dit het veral ook praktiese en alledaagse waarde – soos in die opvoedingsituasie.

4. Konklusie

Dit blyk uit die voorgaande bespreking dat elke wetenskaplike (opvoedkundige) op die een of ander stadium van sy of haar ondersoek die noodsaaklikheid sal ervaar om die hermeneutiese metode toe te pas. Die waarom?-vraag werp lig op die resultate wat verkry word met die wat?-

vraag (die ontologiese vraag). Hoewel die vermoë tot vraagstelling volgens 'n reformatoriese denkraamwerk nie tot die wese van die mens gereken kan word nie, is dit ook duidelik dat die toepassing van die hermeneutiese metode die wetenskaplike help om sin te maak van die skepping, en om sodoende meer gepas te kan respondeer op God se openbaring in terme van die geskape dinge en in terme van sy wil vir die dinge, soos uitgedruk in die orde en reëlmaat van die skepping. Die hermeneutiese metode is, weens hierdie waarde wat dit tot die wetenskaplike poging toevoeg, vir die mens belangrik: dit stel hom in staat om die skepping te verstaan, derhalwe vir homself 'n beter woning daarin te maak, en sodoende God en die naaste beter te kan dien.

Bibliografie

- BLACKER, D. 2002. Education as the normative Dimension of Philosophical Hermeneutics. University of Illinois, Urbana-Champaign. www.ed.uiuc/EPs/PES-Yearbook/93_docs/Blacker.HTM.
- DANNER, H. (ed.) 1997/2000. *Hermeneutics and Educational Discourse*. Heinemann Philosophy of Education Series. Johannesburg: Heinemann.
- DANNER, H. 2000. Introduction. In: Danner, H. (ed.), *Hermeneutics and Educational Discourse*. Heinemann Philosophy of Education Series. Johannesburg: Heinemann. 1 - 9.
- DELIUS, C., GATZEMEIER, M., SERTCAN, D. & WÜNSCHER, K. 2000. *The Story of Philosophy from Antiquity to Present*. Cologne: Könenmann.
- GADAMER, H-G. 1960. *Wahrheit und Methode: Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik* (Tubingen: J. C. B. Mohr, 1960; 2nd ed. 1965). Eng. trans. from the 2nd edn. as *Truth and Method*. London: Sheed and Ward Ltd., 1975; New York: Crossroad, 1988.
- GADAMER, H-G. 1960/1989. *Truth and Method*. Trans. and revised by Joel Weinsheimer and Donald G. Marshall. New York: Crossroads.
- GADAMER, H-G. 1992. Notes on Planning for the Future. In: *Hans-Georg Gadamer on Education, Poetry and History: Applied Hermeneutics*. Trans.: Lawrence Schmidt and Monica Reuss. Eds.: Dieter Misgeld and Graeme Nicholson. Albany: SUNY Press.
- GALLAGHER, S. 2000. Hermeneutical Approaches to Educational Science. In: Danner, H. (ed.), *Hermeneutics and Educational Discourse*. Johannesburg: Heinemann. 129 - 148.
- GEERTSEMA, H. 1992. *Het menselijk karakter van ons kennen*. Amsterdam: Buijten en Schipperheijn.
- GIEL, K. 2000. Learning – Widening the Mental Horizon. In: Danner, H. (ed.), *Hermeneutics and Educational Discourse*. Heinemann Philosophy of Education Series. Johannesburg: Heinemann. 31 - 58.
- HEELAN, P. A. 2002. Hermeneutics and the Philosophy of Science: Critical Theory. Articles that address the philosophy of science and links to hermeneutic resources. www.georgetown.edu/heelan.
- HEIE, H. 1996. The postmodern opportunity: Christians in the Academy. *Christian Scholar's Review*. Special Issue. Christianity and Postmodernism. Issue xxvi:2. Winter. 138 - 157.
- HOFFMANN, D. 1978. *Kritische Erziehungswissenschaft*. Stuttgart: W Kohlhammer.
- HOWARD, R. J. 1982. *Three Faces of Hermeneutics. An Introduction to Current Theories of Understanding*. Berkeley: University of California Press.

- MCKAY, V. & ROMM, N. 1992. *People's Education in Theoretical Perspective*. Cape Town: Maskew Miller Longman.
- PARMENTIER, M. 2000. Interpretation of Educational Texts and History of Education. In: Danner, H. (ed.), *Hermeneutics and Educational Discourse*. Heinemann Philosophy of Education Series. Johannesburg: Heinemann. 75 - 101.
- PLANTINGA, A. 1995. Christian Philosophy at the end of the 20th Century. In: Griffioen, S. and Balk, B. M. (eds.), *Christian Philosophy at the Close of the Twentieth Century. Assessment and Perspective*. Kampen: Kok Uitgeverij. 29 - 52.
- RITTELMEYER, C. 2000. Sense and senses. In: Danner, H. (ed.), *Hermeneutics and Educational Discourse*. Johannesburg: Heinemann. 12 - 30.
- ROSSOUW, H. W. 2000. Die universiteit as sentrum van intellektuele kultuur. *Tydskrif vir Geesteswetenskappe*, 40(2):101 - 114. Junie.
- SMITH, D. 2000. Interpreting Educational Reality. In: Danner, H (ed.), *Hermeneutics and Educational Discourse*. Johannesburg: Heinemann. 59 - 73.
- SCHWERING, M. 2002. Dasein heisst Verstehen. *Kölner Stadt-Anzeiger*. Nr 63. Maart, 15.
- UHLE, R. 2000. Objectivity in Pedagogic Hermeneutics. In: Danner, H. (ed.), *Hermeneutics and Educational Discourse*. Johannesburg: Heinemann. 103 - 128.
- VAN WOUDEBERG, R. 1996. *Kennis en Werkelijkheid. Tweede Inleiding tot een Christelijke Filosofie*. Amsterdam: Buijten en Schipperheijn.
- WINTERLING, P. 2002. Der Vermittler: Zum Tode des Philosophen Hans-Georg Gadamer. *Badische Zeitung*. Maart, 15.
- WOLTERSTORFF, N. 1995. From Liberal to Plural. In: Griffioen, S. and Balk, B.M. (eds.), *Christian Philosophy at the Close of the Twentieth Century. Assessment and Perspective*. Kampen: Kok Uitgeverij. 57 - 80.